

Інформаційна довідка **щодо приведення законодавства України у сфері колективного управління** **авторським правом і суміжними правами у відповідність до права ЄС***

***Анотація.** В інформаційній довідці представлено результати порівняльного аналізу положень Директиви Європейського Парламенту і Ради 2014/26/ЄС від 26 лютого 2014 року про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку і Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», а також визначено основні розбіжності між ними. Окреслено напрями імплементації положень права ЄС у національне законодавство України.*

***Ключові слова:** законодавство Європейського Союзу, авторське право, суміжні права, колективне управління, організація колективного управління, правовласники, мультитериторіальне ліцензування, європейська інтеграція.*

Вступ. Удосконалення законодавства у сфері авторського права і суміжних прав є одним із напрямів наближення законодавства України до права Європейського Союзу (далі – ЄС). Важливе місце в цьому процесі посідає формування прозорої та ефективної системи колективного управління майновими правами, покликаної забезпечити належне представництво інтересів правовласників, обґрунтоване встановлення тарифів, прозорий облік і розподіл доходів від прав, а також дієвий контроль за діяльністю організацій колективного управління.

Статтею 168 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, передбачено, що Сторони визнають необхідність укладання угод між відповідними організаціями колективного управління (далі – ОКУ) з метою спрощення взаємного доступу та обміну інформацією між територіями Сторін, а також забезпечення взаємної передачі авторської винагороди за використання творів Сторін або інших об'єктів, що охороняються. Сторони визнають необхідність досягнення відповідними ОКУ високого рівня ефективності та прозорості під час виконання своїх завдань¹.

Укладання угод між українськими та європейськими ОКУ вимагає приведення Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав»² (далі – Закон) у відповідність до права ЄС.

Основним актом ЄС у сфері колективного управління авторським правом і суміжними правами є Директива 2014/26/ЄС Європейського Парламенту і Ради

¹ Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top

² Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15.05.2018 № 2415-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>

2014/26/ЄС від 26 лютого 2014 року про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку³ (далі – Директива 2014/26/ЄС). Директива встановлює вимоги до організаційної структури, управління, підзвітності та прозорості ОКУ, визначає права їхніх членів та інших правовласників, регулює відносини з користувачами, порядок обліку, розподілу і виплати доходів від прав, а також запроваджує спеціальний режим мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори.

Із метою імплементації Директиви 2014/26/ЄС Національною програмою адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС)⁴ (далі – Національна програма), зокрема пунктом 5 розділу 7, передбачено розроблення та прийняття Закону України про внесення змін до деяких законів України у сфері авторського права і суміжних прав, зокрема з питань колективного управління майновими правами. Заплановані зміни передбачають упровадження положень про мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання та визначення незалежних суб'єктів управління, уточнення ролі загальних зборів у здійсненні контролю за грошовими й негрошовими вигодами, а також установлення справедливих і прозорих критеріїв розподілу соціальних, культурних та освітніх відрахувань.

Прийняття відповідного Закону України заплановано на грудень 2027 року. Водночас Закон не враховує низки інших вимог Директиви 2014/26/ЄС, не передбачених Національною програмою.

Метою інформаційної довідки є проведення порівняльного аналізу положень Закону та Директиви 2014/26/ЄС, виявлення основних розбіжностей між ними та визначення можливих шляхів їх усунення.

Основна частина. Результати порівняльного аналізу наведено в Таблиці 1. Вони свідчать про наявність окремих розбіжностей між положеннями Закону та Директиви 2014/26/ЄС, зокрема щодо вимог до ОКУ, обсягу прав правовласників, відносин між ОКУ та правовласниками, які не є їхніми членами, прозорості та звітності ОКУ, мультитериторіального ліцензування, застосування санкцій тощо.

Слід також зазначити, що положення Директиви 2014/26/ЄС застосовуються до юридичних осіб, які прямо або опосередковано, повністю або частково перебувають у власності чи під контролем ОКУ, якщо такі юридичні особи здійснюють діяльність, на яку поширювалися б положення цієї Директиви в разі її здійснення безпосередньо ОКУ (частина третя статті 2).

³ Директива 2014/26/ЄС Європейського Парламенту і Ради 2014/26/ЄС від 26.02.2014 про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн-використання на внутрішньому ринку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-14#Text

⁴ Про затвердження Національної програми адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (acquis ЄС): Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2026 № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2026-%D0%BF#Text>

Табл. 1

Положення та вимоги Директиви 2014/26/ЄС	Положення та вимоги Закону	Шляхи усунення розбіжностей
ОКУ визначається як будь-яка організація, що на підставі закону, договору відступлення, ліцензії або іншої договірної угоди уповноважена управляти авторським правом і суміжними правами від імені більш ніж одного правоволодільця, колективна вигода яких є її єдиною або основною метою, та яка відповідає одному або обом таким критеріям: перебуває у власності або під контролем своїх членів; заснована на неприбутковій основі (стаття 3). Директива також визначає незалежну організацію управління, яка не перебуває у власності або під контролем правоволодільців і заснована з метою отримання прибутку.	ОКУ визначається як громадське об'єднання зі статусом юридичної особи, зареєстроване в Установі, що не має на меті отримання прибутку, засноване виключно правовласниками, діяльність якого спрямована на колективне управління майновими правами на об'єкти авторського права і (або) суміжних прав (стаття 1). <i>Закон не передбачає повноцінної окремої моделі незалежної організації управління.</i>	Поширити дію вимог Закону на незалежні організації управління, визначивши відповідне поняття та встановивши особливості правового регулювання їхньої діяльності.
Правоволодільці повинні мати право уповноважувати обрану ними ОКУ управляти правами, категоріями прав або видами творів та іншими об'єктами за їх власним вибором на вибраних ними територіях, незалежно від держави-члена громадянства, проживання або реєстрації ОКУ чи правоволодільця (стаття 5).	Правовласники мають право вільно обирати ОКУ для управління їхніми майновими правами та визначати, які саме майнові права і на які об'єкти авторського права і (або) суміжних прав передавати в управління, з урахуванням особливостей, передбачених цим Законом (частина третя статті 5). <i>Закон не враховує територіального аспекту реалізації цього права.</i>	Внести зміни до частини третьої статті 5 Закону з урахуванням вимог Директиви 2014/26/ЄС.
Правоволодільці повинні мати право припиняти повноваження, надане ними ОКУ щодо управління правами, категоріями прав або видами творів та іншими об'єктами, або відкликати у організації колективного управління будь-які права, категорії прав або види творів та інші об'єкти за їх власним	У разі подання правовласниками до ОКУ заяви про вилучення щодо їхніх об'єктів авторського права і (або) суміжних прав організація зобов'язана протягом 6 місяців з дня отримання таких заяв виплатити правовласникам, які звернулися із заявою про вилучення, належну їм	Внести зміни до частини дев'ятої статті 13 Закону з урахуванням вимог Директиви 2014/26/ЄС.

вибором... на вибраних ними територіях, за умови надання обґрунтованого попереднього повідомлення щонайбільше за 6 місяців. ОКУ може ухвалити рішення про те, що таке припинення або відкликання набуде чинності лише наприкінці фінансового року (стаття 5).	винагороду, внести відповідні зміни до договорів із користувачами, припинити управління щодо відповідних об'єктів авторського права і (або) суміжних прав... та розмістити на своєму веб-сайті інформацію про таке вилучення із списком правовласників, які здійснили вилучення, та переліком об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, щодо яких здійснено вилучення (частина дев'ята статті 13). <i>Закон не враховує територіального аспекту реалізації права на вилучення, а також не передбачає можливості ОКУ встановлювати, що вилучення прав набирає чинності наприкінці фінансового року.</i>	
Статтею 7 передбачено права правоволодільців, які не є членами ОКУ, але перебувають із нею у правових відносинах.	Частина друга статті 5 передбачає принцип рівності правовласників незалежно від від їхнього членства в ОКУ. Відповідно до частини сьомої статті 7 будь-який правовласник, незалежно від членства, має право бути присутнім на відкритих загальних зборах акредитованої ОКУ без права голосу. Частиною другою статті 22 також передбачено перерахування зібраного та розподіленого доходу від прав ОКУ іншим правовласникам, які не є її членами. <i>Правовий статус правовласників, які не є членами ОКУ, урегульовано фрагментарно.</i>	Доповнити Закон окремою статтею, яка комплексно регулюватиме відносини ОКУ із правовласниками, що не є її членами.
Загальні збори членів повинні ухвалювати рішення щонайменше з таких питань: <i>загальна інвестиційна політика щодо надходжень від прав та будь-якого доходу, отриманого в результаті</i>	Статтею 8 передбачено, що до компетенції наглядового органу ОКУ належать, зокрема: затвердження загальних принципів і правил управління ризиками ОКУ; схвалення договорів про придбання ОКУ, продажу або	Привести положення статей 7 та 8 Закону у відповідність до вимог Директиви 2014/26/ЄС.

інвестування надходжень від прав; загальна політика відрахувань із надходжень від прав та з будь-якого доходу, отриманого в результаті інвестування надходжень від прав; політика управління ризиками; затвердження будь-якого придбання, продажу або передачі в заставу нерухомого майна; затвердження злиття та об'єднань, заснування дочірніх підприємств і придбання інших юросіб або часток участі чи прав в інших юрособах; затвердження отримання чи надання позик, а також надання забезпечення або поруки за позиками (стаття 8).	іпотеки будь-якого нерухомого майна; схвалення договорів про одержання ОКУ кредитів і забезпечення виконання зобов'язань за ними. Директива передбачає можливість делегування відповідних повноважень загальних зборів членів наглядовому органу, тоді як Закон безпосередньо відносить їх до компетенції такого органу. Окремі повноваження загальних зборів, зокрема щодо затвердження відповідних політик, Законом не передбачено.	
ОКУ повинна вести окремі рахунки для: надходжень від прав та будь-якого доходу, отриманого в результаті інвестування надходжень від прав; і будь-яких власних активів, які вона може мати, і доходу від таких активів, від комісії за управління або від інших видів діяльності. ОКУ не має права використовувати надходження від прав або будь-який дохід, отриманий в результаті інвестування надходжень від прав, для інших цілей, крім розподілу між правоволодільцями, за винятком відрахувань, дозволених рішенням загальних зборів (стаття 11).	На рахунках ОКУ окремо обліковуються кошти, зібрані як дохід від прав, незапитані кошти та інші кошти організації (частина третя статті 12). Закон не передбачає повного бухгалтерського розмежування всіх категорій коштів відповідно до підходу, визначеного Директивою 2014/26/ЄС, а також не встановлює правил інвестування надходжень від прав.	Доповнити Закон положеннями, що регулюватимуть ведення бухгалтерського обліку в ОКУ та інвестування надходжень від прав відповідно до вимог Директиви 2014/26/ЄС.
Статтею 12 встановлено принципи здійснення відрахувань комісії за управління та інших витрат. Зокрема ОКУ зобов'язана надавати інформацію про комісію за управління та інші відрахування з надходжень від	Частинами сьомою—десятою статті 21 Закону встановлено окремі правила здійснення відрахувань, зокрема визначено їхні граничні розміри. Водночас ці положення не враховують	Привести положення статті 21 Закону щодо здійснення відрахувань у відповідність до вимог Директиви 2014/26/ЄС або доповнити Закон окремою статтею, яка комплексно

прав і доходів, отриманих у результаті інвестування, встановлювати їх обґрунтовані розміри, документально підтверджувати розмір комісії за управління, а також забезпечувати прозоре використання відповідних коштів.	низки вимог Директиви 2014/26/ЄС.	регулюватиме порядок, підстави, розміри та прозорість таких відрахувань.
Держави-члени повинні забезпечити, щоб ОКУ або <i>їхні члени – юридичні особи, які представляють правоволодільців</i>, розподіляли та виплачували належні їм суми якомога швидше, але не пізніше ніж через дев'ять місяців після закінчення фінансового року, у якому було зібрано відповідні надходження від прав (стаття 13). ОКУ також повинна здійснювати розподіл і виплату коштів іншій ОКУ якомога швидше, але не пізніше ніж через дев'ять місяців після закінчення фінансового року, в якому було зібрано відповідні надходження від прав (стаття 15).	Періодичність розподілу доходу від прав визначається статутом ОКУ, однак такий розподіл має здійснюватися не рідше одного разу на рік. ОКУ здійснюють розподіл доходу від прав і виплату належних сум правовласникам, зокрема тим, інтереси яких представляє інша ОКУ, у найкоротший строк, але не пізніше ніж через дев'ять місяців після закінчення фінансового року, в якому було зібрано відповідний дохід від прав. <i>У разі перерахування коштів ОКУ, акредитованою на здійснення обов'язкового або розширеного колективного управління, інша ОКУ зобов'язана розподілити та виплатити правовласникам належні їм суми у найкоротший строк, але не пізніше ніж через 6 місяців із дня їх одержання (частина друга статті 21).</i>	Доповнити частину другу статті 21 Закону положенням про обов'язок членів ОКУ, які є юридичними особами, дотримуватися встановлених строків розподілу та виплати належних правовласникам сум, а також розглянути доцільність перегляду строку виплати коштів, отриманих від іншої ОКУ, відповідно до вимог Директиви 2014/26/ЄС.
Директива детально унормовує порядок надання інформації, зокрема: стаття 18 зобов'язує ОКУ регулярно надавати правоволодільцям інформацію про нараховані й виплачені суми, категорії прав, види та періоди використання, утриману комісію за управління, інші відрахування, а також невикрачені суми; стаття 19 визначає перелік інформації, яку ОКУ повинні надавати одна одній щодо	Пунктом 3 частини першої статті 14 Закону передбачено, що правовласники, які набули статусу члена ОКУ, мають право отримувати інформацію про управління їхніми майновими правами, суми зібраного доходу від прав і нараховану їм частку такого доходу, а також про розмір винагороди за управління, утриманої ОКУ. <i>Закон не встановлює детального порядку надання інформації різним категоріям</i>	Передбачити у Законі окрему статтю (статті) щодо надання інформації різним категоріям заінтересованих сторін відповідно до вимог Директиви 2014/26/ЄС.

управління правами на підставі договорів про представництво; стаття 20 передбачає надання інформації на запит правоволодільця, іншої ОКУ або користувача; стаття 21 визначає порядок розкриття інформації громадськості.	<i>заінтересованих осіб та не передбачає обов'язку ОКУ регулярно інформувати правовласників.</i>	
Директива містить окремий розділ III, присвячений мультитериторіальному ліцензуванню онлайн-прав на музичні твори.	Закон не передбачає спеціального регулювання мультитериторіального ліцензування.	Доповнити Закон окремим розділом, що регулюватиме мультитериторіальне ліцензування онлайн-прав на музичні твори відповідно до вимог Директиви 2014/26/ЄС.
Держави-члени повинні забезпечити, щоб компетентні органи, спеціально визначені для цієї мети, здійснювали моніторинг дотримання ОКУ, зареєстрованими на їхній території, положень національного законодавства, ухваленого відповідно до вимог цієї Директиви. Держави-члени повинні забезпечити, щоб компетентні органи, призначені для таких цілей, мали повноваження накладати належні санкції або вживати належних заходів у випадку недотримання положень національного законодавства, ухваленого з метою імплементації цієї Директиви. Такі санкції та заходи повинні бути дієвими, пропорційними і стримувальними (стаття 36).	Планові заходи державного нагляду (контролю) щодо ОКУ не проводяться. У разі виявлення порушення ОКУ вимог Закону та/або законодавства про авторське право і суміжні права Установа приймає рішення про застосування до неї санкції у вигляді попередження, крім передбачених Законом винятків (стаття 25). <i>Водночас установлений Законом механізм державного нагляду та застосування санкцій не забезпечує їх дієвості, пропорційності й стримувального характеру відповідно до вимог Директиви 2014/26/ЄС.</i>	Переглянути Закон встановлені Законом підходи до державного нагляду (контролю) за діяльністю ОКУ, зокрема механізми моніторингу та систему санкцій, з урахуванням вимог Директиви 2014/26/ЄС і відповідного іноземного досвіду.

Слід зазначити, що в іноземній практиці існують різні підходи до забезпечення виконання вимог Директиви 2014/26/ЄС. Так, у Німеччині⁵ профільним законом передбачено лише максимальний розмір штрафу, тоді як загалом відповідальність регулюється законодавством про адміністративні правопорушення. У Чехії⁶ профільний закон передбачає диференційовані

⁵ Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und verwandten Schutzrechten durch Verwertungsgesellschaften. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/vgg/_89.html

⁶ Zákon č. 121/2000 Sb. Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-121>

розміри штрафів залежно від характеру й тяжкості порушення, а в Польщі⁷ встановлено різні види відповідальності як для ОКУ, так і для їхніх посадових осіб (рис. 1).

§ 89 Закону Німеччини про управління авторським правом та суміжними правами ОКУ

- Виконання адміністративних актів, виданих відповідно до цього Закону, здійснюється згідно із Законом про адміністративне виконання. При цьому розмір штрафу може становити до 100 тисяч євро.

§ 105ba Закону Чехії про авторське право, права, суміжні з авторським правом, та внесення змін до деяких законів

- ОКУ вчиняє правопорушення, якщо вона: а) не виконує будь-якого із зобов'язань перед правовласниками; b) не виконує зобов'язань щодо надання інформації; c) не уповноважує спільного представника; d) не дотримується процедури укладення договору з користувачем, e) не дотримується процедури погодження тарифу; f) не виконує будь-якого із зобов'язань щодо управління доходами від реалізації прав або доходами, отриманими від їх інвестування; g) не готує річний звіт; h) не забезпечує, щоб річний звіт містив необхідну інформацію; i) не забезпечує перевірки річного звіту аудитором; j) не забезпечує оприлюднення річного звіту; k) відмовляється укласти ліцензійний договір; l) не виконує будь-якого із зобов'язань щодо надання інформації про використання прав та виставлення рахунків; m) не розподіляє доходи від реалізації прав, n) не виконує у встановлений строк зобов'язання, покладеного на неї рішенням про застосування коригувальних заходів; o) здійснює колективне управління з порушенням умов наданого дозволу.
- За зазначені правопорушення передбачено штраф: а) до 100 000 чеських крон – за порушення, передбачені підпунктами b, g–j; b) до 250 000 чеських крон – за порушення, передбачені підпунктами c–e, k–m, o; c) до 500 000 чеських крон – за порушення, передбачені підпунктами a, f, n.

Стаття 103 Закону Польщі про колективне управління авторським правом та суміжними правами

- Якщо буде встановлено, що ОКУ діє з порушенням положень цього Закону, дозволів, статуту або інших внутрішніх актів ОКУ; неналежно здійснює колективне управління авторським правом або суміжними правами; неналежно виконує зобов'язання щодо надання інформації або документів; перешкоджає проведенню перевірки; не виконує рекомендацій, виданих за її результатами, або розпорядження у встановлений строк, міністр, після попереднього безрезультатного звернення до ОКУ з проханням усунути недоліки у визначений строк, може:
 - 1) подати до ОКУ запит про звільнення члена правління або аудиторського комітету, відповідального за виявлені порушення;
 - 2) накласти на особу, зазначену в пункті 1, штраф у розмірі до трьох середньомісячних заробітків;
 - 3) накласти штраф на ОКУ у розмірі до 1 000 000 злотих;
 - 4) частково скасувати дозвіл;
 - 5) скасувати дозвіл у повному обсязі.

Рис. 1

Висновки. Проведений порівняльний аналіз свідчить, що Закон загалом відтворює основні засади діяльності ОКУ, передбачені Директивою 2014/26/ЄС. Водночас окремі положення Директиви імплементовано неповно, фрагментарно або взагалі не відображено в національному законодавстві.

Найсуттєвіші розбіжності стосуються відсутності комплексного правового регулювання діяльності незалежних організацій управління, недостатньої визначеності прав правовласників, які не є членами ОКУ, а також відсутності чітких правил щодо надання інформації різним категоріям заінтересованих сторін. Окремою системною прогалиною є відсутність у Законі спеціального

⁷ USTAWA z dnia 15 czerwca 2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/zbiorowe-zarzadzanie-prawami-autorskimi-i-prawami-pokrewnymi-18734930>

регулювання мультитериторіального ліцензування онлайн-прав на музичні твори, якому присвячено Розділ III Директиви 2014/26/ЄС. Крім того, передбачена Законом модель не створює належних передумов для розвитку інвестиційного складника діяльності ОКУ. Перегляду також потребують підходи до відповідальності ОКУ та їхніх посадових осіб.

Приведення положень Закону у відповідність до вимог Директиви 2014/26/ЄС має значення не лише для формального наближення законодавства України до *acquis* ЄС, а й для підвищення прозорості діяльності ОКУ та посилення гарантій правовласників. Це, своєю чергою, має сприяти розвитку системи колективного управління об'єктами авторського права і (або) суміжних прав, а також створенню належних умов для транскордонного співробітництва ОКУ й мультитериторіального використання музичних творів у цифровому середовищі.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*